

XII.

Om Gejstlighedens Deltagelse i Rigsdagen i Odense
1638.*Ved Holger Fr. Rørdam.*

Efterfølgende Stykker, der meddeles efter en Afskrift i Kgl. Bibl. (Gl. kgl. Saml. 3180. 4), indeholde Bidrag til Op-lysning om Rigsdagen i Odense 1638, om hvilken man hidtil kun har vidst meget lidt¹⁾, og tjener til nærmere at belyse Gejstlighedens Stilling som Rigsstand før Enevældens Indførelse hertillands²⁾.

¹⁾ Hvad der hidtil har været bekendt om denne Rigsdag er af Dr. F. Hammerich fremdraget og meddelt i *Nyt hist. Tidsskrift* I, 457—59

²⁾ Jfr. Biskop Engelstofts Afhandling, *Om Gejstligheden som Rigsstand i Danmark efter Reformationen*, i *Nyt hist. Tidsskr.* IV, 99—184.

1.

Kong. Maj.s naadigste Proposition Gejstligheden foreholdt i
Ringsted den 7 Juni 1638.

Den store Pericel og Fare, vores Fædreneland og Rige formedelst den tydske Krig stikker udi, og hvad Fare de jydske Grændser og ganske Jylland staar udi, er eder alle meget vel bevidst og bekjendt, og saadan Fare formedelst Guds Hjælp at forekomme, forarsages Hans Kong. Maj. naadigst sine tro Undersaatter af alle Stater om Undsætning og Hjælp at anmode, og efterat Gejstligheden saavelsom Religionen højlig pericliterer, at de da vilde deres egen Velfart i Tide udi Agt have, og efter Hans Kong. Maj.s naadigst Begjæring nu ville af deres Middel et Udskud med Fuldmagt tilnævne, som udi Odense til S. Hansdag kunde møde og med de andre Provindsers Udskud da slutte samtlig paa alt det, ved hvilket vort Fædrenelands Ruin kunde forekommes, og alle vores med Hustruers og Børns Velfart kunde befrediges, og samme deres Udskud informere paa disse efterfølgende Poster:

1. Hvad Gejstligheden vilde videre komme Riget i denne Tids Tilstand og Fare til Undsætning, end hvis fuld Skat kunde paabydes.

2. Om de ville bevilge at opbringe Undsætning, Werb-gelder og Underholdning til et eller to Aar, og det indlægge i Kister paa forordnede Steder under Forvaring, med den Condition, at de det ganske eller og det øvrige kunne udtage, hver saa vidt han indlagt haver, naar man kommer til Fred i Tydskland og Sikkerhed for Grændserne.

3. Om de, som formuende ere, ville der foruden paa et Aars Tid eller to underholde Kronen noget Fodfolk og have dem om Vinteren hjemme og om Sommeren til Marken, og tage Forsikring af Stænderne paa Betaling, naar Krigen er overstanden.

4. At betænke paa Middel, hvorledes Jylland næst Guds Velsignelse kan forsikres, eller om de vide andre

Midler, deres Fædrenelands Ruin og Undergang at kan forsikres.

Dette at være en Udskrift af Hans Maj.s Proposition, Gejstligheden i Sjælland, som til Landemode ere udnævnte her at comparere, medgiven, bekjende vi under vores Hænder.

Claus Daa. Just Høg. Corfitz Ulfeld.

2.

Instrux, Provsterne blev medgiven, der de droge til Odense.

Anno 1638 den 13 Juni var endel af Provsterne i Sjælland og endel Præster, af de fraværende Præpositis udsendte, forsamlede i Bispens Residens i Kjøbenhavn at tale tilsammen om Kong. Maj.s naadigste Proposition, Gejstligheden i Sjælland foreholdt og skriftlig meddelt udi Ringsted den 7 Juni forleden, af deres Middel et Udskud med Fuldmagt at tilnævne, som til Odense til S. Hans Dag kunde møde, og med de andre Provindsers Udskud slutte samtlig paa alt det, ved hvilket vort Fædrenelands Ruin, næst Gud den almægtigstes faderlige Velsignelse og Beskjærmelse, kunde forekommes. Da er af Bispens med forsamlede Provster og Præster tilnævnte:

M. Niels Povelson, Sognepræst til Vor Frue i Kjøbenhavn og Provst i Sokkelunds Herred.

M. Povl Jensen, Sognepræst til Herlufsholm og Provst i Øster Flakkebjerg Herred.

M. Anders Frandsøn, Sognepræst i Haarlev og Provst i Bjeverskov Herred.

Br. Hieronymus Knopff, Sognepræst i Alsted og Provst i Alsted Herred.

Hvilke paa menige Sognepræsters Vegne udi ganske Sjællands Stift skal møde til forskrevne Tid udi Odense, og med de andre Provindsers udsendte slutte, og hvis saaledes sluttes, skal med Guds Hjælp af menige Sognepræster udi al kristelig Underdanighed og Lydighed efterkommes. Hafniæ ut supra.

J. P. Resenius. S. S.

3.

Gejstlighedens underdanige Svar til Rigens Raad i Odense leveret.

Eftersom Kong. Maj. vor allernaadigste Herre haver Gejstligheden naadigst ladet andrage om Undsætning og Hjælp i denne farlige Tids Tilstand, Riget og Religionen med Guds Velsignelse at beskjerme og vores kjære Fædernelands Ruin at afværge (for hvilken kristelig og faderlig Om-sorg Gud lønne og velsigne Hans Kong. Majest.), og nu til S. Hans Dag paa efterfølgende Poster ved deres Fuldmægtige befalet sig at erklære:

(Her ere de i ovenstaaende Proposition anførte fire Poster indførte).

Saa have vi, højstbemeldte Kong. Majest^s naadigst Befaling underdanigst at efterkomme, været her i Odense forsamlede, og næst Guds Paakaldelse, efter den Fuldmagt, os af vores underhavende Provster og Præster er given, saaledes besluttet:

Bispen udi Skaane og de, som ere Fuldmægtige af Sjælland, have udlovet for enhver Sognepræst og Provst udi Skaane og Sjælland Stifter over den fulde Skat (som er 4 Rdl.) 10 Rdl., anseendes, at de udi næst forleden Fredstid ikke have udstaaet saa store Besværinger, som deres Medbrødre i Jylland og Fyn.

Bispen udi Fyn iligemaade haver udlovet underdanigst af Laaland og Falster, hvor der er 6 Herreder og 71 Præster, af hvert Herred et hundrede Rdl., efter deres eget Erbydende; men for Præsterne paa Langeland, Als, Ærø og Fyn, enhver otte Rdl. over den fulde Skat.

Lige det samme erbyde Bisperne i Vendelbo, Ribe og Aarhus Stifter, paa deres underhavende Præsters Vegne.

Bispen i Viborg undskylder sine Præster at være hel fattige, formedelst Kaldenes Ringhed, og derfor ikke mere at kunne afstedkomme, foruden den fulde Skat, end sex Rdl.

Dette have de, til Rigens Defension i en Kiste at indlægges, udlovet paa et Aars Tid til to Terminer at udlægge efter Hs. Kong. Maj.s naadigste Vilje og Behag, underdanigst formodendes, at denne Inæqualitet og Ulighed ikke

skulde blive dem i Fremtiden til Præjudicium. Og derhos underdanigst begjærendes, at de for den tredie af fornævnte Poster naadigst maatte forskaanes for deres Embedes Skyld.

Hvad Bisperne selv anbelanger, have de sig underdanigst saaledes resolveret, at de foruden det de med Kapitlerne kontribuere, ville hver for sin Person, naar den høje Nød udkræver, lægge dertil, som de forhaabe Hs. Kong. Maj. skal naadigst være tilfreds med.

Til det sidste synes os underdanigst, over alle andre Midler til Landsens Fred og Beskjærmelse, dette at være det ypperste og bedste, at der anstilles tre extraordinære og almindelige Faste- og Bededage, til at afbede Synden, med hvilken vi have fortjent den overhængende Straf og Ulykke, som man haver sig at frygte: dog alting paa Hs. Kong. Maj.s naadigste Behag. Bedendes underdanigst, at dette deres underdanigste Svar maatte med kongelige Naade optages. De ville troligen bede den almægtigste Gud, at han vilde naadeligen bevare deres allernaadigste Konge og Herre udi langvarende Velstand og Regimente, og lyksaliggjøre Hs. Kong. Maj.s Raad og Anslag, sit Navn til Ære, vort kjære Fæderneland og den kristne Kirke til Trøst, Skaansel, Fred og Beskjærmelse. Actum Odense 28 Juni 1638.

Christian Hansøn. S. B. Hans Michelson. S. F.
med egen Haand. Egen Haand.

Hans Wandal. S. W. Morten Madsøn. S. A.
mpps. m. propria.

Johan Borchartsøn. Peder Winstrup. S. L.
S. R. m. propria.

Niels Povelson,

Sognepræst til Vor Frue i Kjøbenhavn.

4.

Kong. Maj.s aabne Brev om den til Odense bevilgede Defensionshjælp af Sjælands Præster at udgives halv til Martini 1638, halv til Epiphantias 1639.

Vi Christian med Guds Naade etc. Hilser eder alle vore kjære tro Undersaatter, Provster og Præster, som bygge

og bo over al Sjælands Stift, evindeligt med Vorherre og vor Naade. Vider at eftersom vores gode Gejstligheds Fuldmægtige, til Fædernelands Defension, udi den sidste Stændernes Forsamling i Odense have bevilget en anseelig Hjælp, nemlig af hver Præst over vort Land Sjælland (foruden hvis Skat ellers paabydes kan¹⁾ 10 Rdl. in specie; og skal af samme bevilget Hjælp den ene halve Part til Martini førstkommandes, og den anden halve Part til Helligtrekongers Dag 1639 erlægges: da bede vi eder og naadigst ville, at I efter den Taxt, eders Lensmænd og Provster gjørendes vorder, for samme Hjælp eder lader skrive og lægge, den rige hjælpe den fattige, og den siden til os elskelige Dr. Hans Reisner, Superintendent over Sjælands Stift, til de Tider, som forbeholdt, levere og tilstille, at han dem med forderligste Lejlighed og inden den bestemte Tid kan fra sig levere paa de forordnede Steder. Vi tvivle ikke paa, at I eder jo godvilligen og uforømmeliggen lade finde; vi ville igjen vide at ramme eders Gavn og Bedste og være eder alle og hver en naadig Herre og Konge. Thi lader det ingenlunde. Givet paa vor Gaard i Odense den 9 Sept. 1638. Under vort Signet.

Christian.

5.

Kong. Maj.s Missive til Bispen om samme Skat og 2 Daler af Hundredet.

Christian den 4de med Guds Naade etc. Vor sønderlig Gunst tilforn. Vider, at eftersom vor gode Gejstligheds Fuldmægtige til Fædernelands Defension udi den sidste Stændernes Forsamling udi vor Kjøbsted Odense have bevilget en anseelig Hjælp, nemlig af hver Præst over Sjælands Stift

¹⁾ En saadan ordinær Skat paa 8 enkende Daler (hver paa 6 slette Mark) blev 6 Juli 1638 udskrevne af hver Præst i Danmark, Norge og paa Gulland »til Unionens Efterkommelse og Grændsernes Forsikring udi denne besørgelig og viddudseende Krigstid«. Denne Skat blev dog senere (ved Kongebrev af 12 Marts 1639) nedsat til 4 enkende Daler.

10 Rdl. in specie (foruden hvis Skat dem ellers paabydes kan), og skal af samme bevilgede Skat den ene Halvpart til Martini førstkommendes, den anden Halvpart til Helligtrekongers Dag erlægges, hvilket I videre af vores herhos føjede aabne Brev have at erfare. Thi bede vi eder og naadigst ville, at I enhver Provst i eders Stift en rigtig Kopi af forskrevne vort aabne Brev tilstiller, hvilket de siden haver for menige Præster udi hvert Herred paa belejlig Tid at lade læse og forkynde, og siden samme Hjælp at ligne og lige Præsterne imellem, saa at den rige hjælper den fattige, saa det ganger ligeligen og skikkeligen til. Iligemaade bede vi eder og naadigst ville, at I foruden samme 10 Rdl. af hver Præst ogsaa annamme 2 Rdl. af hvert Hundrede, de have paa Rente udstandendes eller stille staaendes over deres Gjæld, at I og samme Hjælp til Commissarierne udi vort Land Sjælland fremskikke, saa den inden den bestemte Tid, vores aabne Brev om formelder, i det allerseneste og uden videre Forhaling visseligen fremkommer, hvor eder nøjagtigt Bevis derpaa skal gives. Tagendes ingen Forsømmelse herfor. Dermed sker vor Vilje. Befalendes eder Gud. Skrevet Odense den 9 Sept. 1638. Vnder vort Signet.

Christian.
